

Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Розширений план лекцій
з навчальної дисципліни

«ГЛОБАЛЬНА СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ»

для студентів спеціальності 242 «Туризм»
ступеня магістра

Укладач: Шуканов П.В., д. геогр. н., професор кафедри туристичного та готельного бізнесу Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ЗМІСТ

МОДУЛЬ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГЛОБАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	4
Лекція 1. Науково-теоретичні основи глобальної стратегії сталого розвитку	4
Лекція 2. Глобальні проблеми людства та основні принципи концепції сталого розвитку...	7
Лекція 3. Значення глобально-олігархічного менеджменту в розробці стратегії сталого розвитку	10
Лекція 4. Наукове дослідження глобальної стратегії сталого розвитку.....	12

МОДУЛЬ 2

ПРИКЛАДНІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	14
Лекція 5. Основи прогнозування та вирішення глобальних проблем людства	14
Лекція 6. Значення міжнародної інтеграції в реалізації глобальної стратегії сталого розвитку	17
Лекція 7. Науково-практична реалізація глобальної стратегії сталого розвитку	18
Лекція 8: Україна в умовах реалізації глобальної стратегії сталого розвитку	19
Перелік інформаційних джерел	21

МОДУЛЬ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГЛОБАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Лекція 1. Науково-теоретичні основи глобальної стратегії сталого розвитку (2 години)

План

1. Об'єкт і предмет дисципліни. Основна проблематика і тематика глобальних досліджень.
2. Поняття «глобалізація», «сталий розвиток» та «глобальні проблеми людства».
3. Закономірності та фактори глобальної стратегії сталого розвитку.

Стислий зміст теми:

У другій половині ХХ століття в науковій літературі та в засобах масової інформації багатьох країн світу все більше з'являється публікацій про глобальні проблеми сучасного світу. Відповідні наукові дослідження та дискусії сприяли тому, що були виділені та класифіковані загальнопланетарні проблеми людства, фундаментальний аналіз яких свідчить про рух світу в напрямку до універсально-системної, глобальної кризи.

Мета дисципліни – отримання студентами науково-теоретичних знань та практичних навичок концептуально-стратегічного аналізу і оперативно-тактичного моніторингу глобальної трансформації та регіонального розвитку людства (антропосфери) і природи.

Об'єкт дисципліни – глобальна стратегія сталого розвитку, як науково-теоретичне обґрунтування розуміння та вирішення загальнопланетарних проблем людства. У зв'язку з цим при розгляді даної дисципліни враховуються міжпредметні взаємозв'язки з такими навчальними дисциплінами як «Основи геоелектроніки та проблеми глобалізації», «Геоелектроніка туризму», «Міжнародна економіка», «Екологія», «Регіональна економіка» «Транснаціональні корпорації», «Міжнародний туризм», «Світовий ринок товарів та послуг» тощо.

Предмет дисципліни -- вивчення концептуальних основ Цілей сталого розвитку як програми глобальної трансформації та постіндустріального переходу до суспільно-екологічних систем інформаційно-цивілізаційного типу.

Завдання дисципліни полягає в отриманні студентами науково-

теоретичних знань щодо розкриття сутності глобальної стратегії сталого розвитку та її значущості в процесах трансформації національних і формування макрорегіональних суспільно-екологічних та туристично-корпоративних систем.

У результаті вивчення дисципліни магістру необхідно володіти такими компетенціями, як спеціальні знання та вміння щодо наукового використання понять і дефініцій стосовно концепції сталого розвитку, теорії та досвіду концептуально-стратегічного аналізу та мислення людини, практичного застосування оперативно-тактичного моніторингу розвитку людства і природи, поширення та розкриття сутності екологізації в процесі глобально-регіональної трансформації антропосфери, використання глобальної стратегії сталого розвитку для підвищення ефективності професійної діяльності та адаптації людини в умовах постіндустріального суспільства.

Глобалізація (англ. *globalization*) — процес сесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації. У ширшому розумінні — перетворення певного явища на планетарне, таке, що стосується всієї Землі. Основними наслідками глобалізації є міжнародний поділ праці, міграція в масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів, а також зближення культур різних країн. Це об'єктивний процес, який носить системний характер, тобто охоплює всі сфери життя суспільства. В результаті глобалізації світ стає більш зв'язаним і залежним від усіх його суб'єктів. Відбувається збільшення як кількості спільних для груп держав проблем, так і кількості та типів інтегрованих суб'єктів.

Стáлий рóзвиток (англ. *Sustainable development*) — загальноконцепція стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі. Як сформулювала визначення сталого розвитку у своїй доповіді Комісія Брундтланд, це "розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби"

Глобáльні проблéми лóдства (глобальні проблеми, глобальні проблеми сучасності) — комплекс проблем і ситуацій, що зачіпають життєві інтереси всіх народів світу, характеризуються динамізмом і вимагають для свого розв'язання колективних зусиль світової громадськості (екологічні проблеми, гонка озброєнь, хвороби і т. д.), від вирішення яких залежить подальший прогрес людства і збереження цивілізації. Глобальні проблеми людства взаємопов'язані, охоплюють всі сторони життя людей, стосуються всіх країн і народів та верств населення, стосуються як поверхні землі, так і Світового океану, атмосфери планети, навколосемного та космічного простору. Вони призводять до великих економічних та соціальних збитків.

«Цілі сталого розвитку» («ЦСР») — цільові показники майбутнього

міжнародного розвитку, що були ухвалені Організацією Об'єднаних Націй (відомі також як Глобальні цілі сталого розвитку). Вони замінили Цілі розвитку тисячоліття, строк яких закінчився в кінці 2015 року. ЦСР ухвалені на період від 2015 до 2030 року і нараховують 17 глобальних цілей, в рамках яких 169 конкретних цільових показників.

Цілі розвитку тисячоліття (ЦРТ) — це вісім міжнародних цілей розвитку, які 193 держави-члени ООН і, щонайменше, 23 міжнародних організації домовилися досягти до 2015 року. Цілі включають в себе скорочення масштабів крайньої бідності, зниження дитячої смертності, боротьбу з епідемічними захворюваннями, такими, як СНІД, а також розширення всесвітнього співробітництва з метою розвитку.

Цілі розвитку тисячоліття були розроблені на основі восьми глав Декларації Тисячоліття ООН, підписаній у вересні 2000 року. Вісім цілей і 21 задача виглядають наступним чином:

1. **Ліквідувати абсолютну бідність і голод**
 - За період з 1990 по 2015 рр. скоротити вдвічі частку населення, чий дохід становить менше одного долара на день.
 - За період з 1990 по 2015 рр. скоротити вдвічі частку голодуючого населення.
 - Забезпечити повну і продуктивну зайнятість і гідну роботу всім, включаючи жінок та молодь. (Задача була додана в 2007 р.)
2. **Забезпечити загальну початкову освіту**
 - До 2015 р забезпечити дітям у всьому світі, як хлопчикам, так і дівчаткам, можливість в повному обсязі отримати початкову шкільну освіту.
3. **Сприяти рівноправності статей і розширенню прав жінок**
 - Ліквідувати нерівноправність за статевою ознакою в сфері початкової та середньої освіти, переважно вже до 2005 р., а до 2015 р домогтися цього на всіх рівнях системи освіти.
4. **Скоротити дитячу смертність**
 - За період з 1990 по 2015 рр. скоротити на дві третини смертність серед дітей віком до п'яти років.
5. **Поліпшити охорону материнського здоров'я**
 - За період з 1990 по 2015 рр. скоротити на три чверті коефіцієнт материнської смертності.
 - До 2015 р забезпечити загальний доступ до отримання допомоги у сфері репродуктивного здоров'я.
6. **Боротися з ВІЛ/СНІДом, малярією та іншими захворюваннями**
 - Зупинити до 2015 р. поширення ВІЛ/СНІДу та започаткувати тенденції до скорочення їх поширеності.
 - До 2010 року забезпечити загальнодоступне лікування від ВІЛ/СНІДу всім, хто цього потребує.

- До 2015 р зупинити поширення малярії та інших важких захворювань і започаткувати тенденції до скорочення їх поширеності.

7. **Забезпечити екологічну стійкість**

- Включити принципи сталого розвитку в політику і державні програми країн; запобігти вичерпання природних ресурсів.

- Скоротити втрату біологічного різноманіття, досягнувши до 2010 р. істотного зниження коефіцієнта убутку.

- До 2015 р. вдвічі скоротити частку населення, що не має постійного доступу до чистої питної води і основних санітарно-технічних засобів.

- До 2020 р. досягти значного покращення в житті, щонайменше, 100 мільйонів мешканців нетрів.

8. **Сформувати всесвітнє партнерство з метою розвитку**

- Розвинути відкриту торговельну та фінансову систему, що діє на основі правил, передбачувану і неупереджену. Це включає прихильність до порядку в управлінні, розвитку та зниженню рівня бідності — на національному та міжнародному рівнях.

- Вирішити особливі потреби найменш розвинених країн. Це включає безмитний і неквотований доступ до експортованих ними товарів; розширену програму з полегшення боргового тягара найбідніших країн з великою заборгованістю; ліквідацію офіційного двостороннього боргу; і більш інтенсивне офіційне сприяння країнам, які вживають заходи щодо зниження рівня бідності.

- Вирішити особливі потреби держав, які не мають виходу до морських шляхів і малих острівних держав, що розвиваються.

- Всебічно вирішувати проблеми заборгованості країн шляхом прийняття національних і міжнародних заходів, щоб зробити борговий тягар терпимим протягом тривалого періоду.

- У співпраці з фармацевтичними компаніями забезпечити країнам, що розвиваються, доступність необхідних ліків.

- У співпраці з приватним сектором зробити доступними блага нових технологій, особливо інформаційних та комунікаційних.

Джерела інформації: 15, 17, 18, 19, 20, 23.

Лекція 2. Глобальні проблеми людства та основні принципи концепції сталого розвитку (2 години)

План

1. Територіально-економічна та екологічна організація суспільства.

2. Монополізація і встановлення пануючого положення в екосистемі могутніх фірм.
3. Основні принципи концепції сталого розвитку.

Стислий зміст теми:

Суспільство — це організована сукупність людей, об'єднаних характерними для них відносинами на певному етапі історичного розвитку. Суспільство — також соціальна самодостатня система, заснована на взаємовідносинах людей в процесі реалізації особистих потреб. Відносини людей у межах суспільства називають соціальними.

Термін *суспільство* іноді заміняють запозиченим з латинської мови словом *соціум*. Відповідно, прикметник *соціальний* у багатьох контекстах синонімічний прикметнику *суспільний*.

У суспільстві існують, як правило власні культурні та історичні надбання, суспільні норми та установи. У кожному суспільстві є свої власні суб'єкти соціального спілкування — особа, сім'я, клас, група, нація, державата інші. Основними елементами, що визначають суспільство, є власність, праця, сім'я. Суспільство — --основоположна категорія філософії, соціології та антропології. Окремим видом суспільства є людство — спільнота всіх людей на планеті Земля.

Екосистема — це сукупність живих організмів, які пристосувалися до спільного проживання в певному середовищі існування, утворюючи з ним єдине ціле.

Термін «екосистема» ввів в обіг англійський еколог Артур Генслі в 1935 році, а сучасне визначення йому надав Реймонд Ліндман в 1942 році в своїй класичній роботі по вивченню біології озера Міннесота. Ось яке визначення цьому терміну дає М. Ф. Реймерс:

Термодинамічно відкрита сукупність біотичних екологічних компонентів і абіотичних джерел речовини і енергії, єдність і функціональний зв'язок яких в межах характерного для певної ділянки біосфери часу і простору (включаючи біосферу в цілому), що інформаційно саморозвивається, забезпечує перевищення на цій ділянці внутрішніх закономірних переміщень речовини, енергії та інформації над зовнішнім обміном (в тому числі між сусідніми аналогічними сукупностями) і на основі цього невизначено довгу саморегуляцію і розвиток цілого під керуючим впливом біотичних і біогенних складових».

Розмір екосистеми може бути різним. Це може бути тропічний ліс Амазонської низовини, або окремих ставок, чи навіть домашній акваріум. Різні екосистеми зазвичай відокремлені географічними бар'єрами — пустелями, горами, океанами і т. ін., або є ізольованими іншим чином — так як річки або озера. З огляду на те, що ці межі ніколи не є абсолютно

непроникними, екосистеми накладаються одна на одну. Таким чином можна сказати, вся Земля може розглядатись як одна екосистема.

Концепція сталого розвитку ґрунтується на п'яти головних принципах:

1. Людство дійсно може надати розвитку сталого і довготривалого характеру, для того щоб він відповідав потребам людей, що живуть зараз, не втрачаючи при цьому можливості майбутнім поколінням задовольняти свої потреби.

2. Обмеження, які існують в галузі експлуатації природних ресурсів, відносні. Вони пов'язані з сучасним рівнем техніки і соціальної організації, а також із здатністю біосфери до самовідновлення.

3. Необхідно задовольнити елементарні потреби всіх людей і всім надати можливість реалізувати свої надії на благополучніше життя. Без цього сталий і довготривалий розвиток просто неможливий. Одна з головних причин виникнення екологічних та інших катастроф — злидні, які стали у світі звичайним явищем.

4. Необхідно налагодити стан життя тих, хто користується надмірними засобами (грошовими і матеріальними), з екологічними можливостями планети, зокрема відносно використання енергії.

5. Розміри і темпи росту населення повинні бути погоджені з виробничим потенціалом глобальної екосистеми Землі, що змінюється.

Надалі теоретичні дослідження щодо ідеї пошуку раціонального суспільного розвитку активізувалися. Різні аспекти проблеми стають предметом наукових дискусій. Економісти, які фокусують увагу на сталості, мають, насамперед, на увазі добробут, прибуток, нагромадження капіталу (Далі, Пеззі ін.). Значна увага приділяється застосуванню техніки екологічної оцінки (Пірс, Маркандіа, Барб'єр ін.). Дослідники-географи були зацікавлені в дослідженні того, які наслідки породжує сталий розвиток для планування використання земельних площ (Наесс, Оуенс, Рід ін.).

Реакцією на заклопотаність вченими питаннями комплексного тривалого розвитку було створення у 70-80-х роках ХХ ст. міжнародних неурядових наукових організацій з вивчення глобальних процесів на Землі, таких як Міжнародна федерація інститутів перспективних досліджень (ІФІАС), Римський клуб (з його знаменитою доповіддю «Межі зростання»), Міжнародний інститут прикладного системного аналізу, а в СРСР — Всесоюзного інституту системних досліджень, проведення в 1972 році в Стокгольмі Конференції ООН з навколишнього середовища і створення Програми ООН з навколишнього середовища (UNEP). Відповідно до цього почали розвиватися екологічна політика і дипломатія, право навколишнього середовища, з'явилася нова інституційна складова — міністерства і відомства з навколишнього середовища.

Джерела інформації: 14, 16, 17, 18, 19, 21.

Лекція 3. Значення глобально-олігархічного менеджменту в розробці стратегії сталого розвитку (2 години)

План

1. Поняття про гео економічне і геополітичне положення держави.
2. Особливості інтеграції країн у різних соціально-економічних умовах.
3. Форми інтеграційних об'єднань. Регіональні економічні об'єднання.

Стислий зміст теми:

Геополітичне положення — складна категорія, що визначається сукупністю відношень з іншими країнами та великими природними об'єктами, ринкам збуту товарів та сировини, торгівельним шляхам, що мають суттєвий політичний, соціальний і екологічний вплив^[1].

Геополітичне положення — положення держави відносно інших держав з точки зору загальнополітичних, економічних та військово-стратегічних інтересів.

Геополітичне положення країни можна оцінювати на різних рівнях:

- макрорівень — положення відносно світових центрів політики та економіки,
- мезорівень — положення відносно великих регіонів та угруповань країн,
- мікрорівень — положення відносно сусідніх країн.

Геополітичне положення оцінюється як вигідне, чи не з різних аспектів. На сучасному історичному етапі розвитку людства важливими елементами геополітичного положення слугують розміри країни, протяжність — компактність, обриси її кордонів, наявність виходу до морів. Геополітичне положення - важливий резерв економічного, соціально-політичного розвитку держав. Використання геополітичного положення визначає раціональність структури та ефективність матеріального виробництва країни, її економічну, політичну, екологічну та воєнну безпеку.

Економічна інтеграція — об'єктивний процес розвитку глибоких, стійких взаємозв'язків та поділу праці між національними господарствами, створення міжнародних господарських комплексів у межах держави. Економічна інтеграція — форма інтернаціоналізації господарської діяльності (виробництва), зближення та поглиблення взаємодії національних економік. Вона зумовлена зростом продуктивних сил, підвищенням рівня усупільнення виробництва та науково-технічною революцією. Економічна інтеграція виявляється у державних формах об'єднання країн. Наприклад, Європейський Союз, ОПЕК, Всесвітня торгова організація, Європейська асоціація вільної торгівлі тощо. Однак при цьому

економіка інтегрованих країн втрачає своє національне обличчя, самобутність.

Економічна інтеграція сприяє посиленню взаємозв'язку та взаємодоповнюваності національних господарств на основі міжнародного поділу праці.

Інтеграційний процес характеризується:

1. планомірною зміною структури окремих країн, координацією співпраці держав, узгодженою ув'язкою асортименту продукції у країнах співдружності, а також спільним використанням науково-дослідного потенціалу на основі міжнародного поділу праці. Внаслідок цього прискорюється науково-технічний процес, повніше використовуються сировинні ресурси, підвищується ефективність функціонування національних господарств;

2. створенням та удосконаленням міжнародної співпраці, що поглиблює міжнародну спеціалізацію та кооперування виробництва;

3. активізацією ролі внутрішньої економічної політики у створенні умов для поглиблення ефективності господарських зв'язків з іншими країнами. Це виражається у перебудові економік поєднаних країн, скерованій на реалізацію взаємних і міжнародних норм якостей та стандарту. Інтеграція передбачає не тільки використання тих або інших особливостей галузевої структури виробництва у окремих країнах для взаємовигідного обміну діяльністю, але й цілеспрямовану перебудову структури національних господарств, що забезпечує значно вищий ступінь їхньої взаємодії та розширення можливостей міжнародного поділу праці.

Творення економічних спілок — один з шляхів інтеграції країн, завдяки якому здійснюється міжнародний поділ праці та у кожній з країн з'являються додаткові можливості для розвитку економіки низки країн.

Синтезовану, узагальнювальну концепцію регіональної інтеграції розробив американський (англ. вікіпедія — угорський) економіст Б. Балаша (en:Véla Balassa). В її основ — відмінність між інтеграцією як процесом і як кінцевим станом, результатом. З цієї точки зору окремі уявлення про інтеграцію можуть бути охарактеризовані як ступені сходження від її найпростіших, початкових форм до вищих і складніших.

Таблиця 1.

Ступені регіональної економічної інтеграції ^[1]					
Форми інтеграції	Методи з усунення дискримінації				
	Усунення тарифів таквот	Спільний зовнішній тариф	Вільний рух факторів виробництва	Гармонізація економічної політики	Уніфікація політики, створення політичних інститутів

Зона вільної торгівлі	×				
Митний союз	×	×			
Спільний ринок	×	×	×		
Економічний союз	×	×	×	×	
Повна економічна інтеграція	×	×	×	×	×

У наведеній схемі перші три сходинки інтеграції в принципі відповідають уявленням неокласиків, які виступають за мінімізацію державного втручання в економіку. Четвертий ступінь складає основу кейнсіанських уявлень про інтеграцію, а п'ята включає заходи, на яких особливо наполягають інституціоналісти.

Джерела інформації: 5, 15, 17, 14, 24.

Лекція 4. Наукове дослідження глобальної стратегії сталого розвитку (2 години)

План

1. Тенденції глобалізації та регіоналізації сучасного світу.
2. Методи дослідження глобальних процесів і явищ.
3. Значення цивілізаційного (культурологічного) підходу в реалізації глобальної стратегії сталого розвитку.

Стислий зміст теми:

Глобалізація охоплює практично всі сфери суспільної діяльності, включаючи політику, ідеологію, культуру, спосіб життя, самі умови існування людства. Глобалізація виражається в таких процесах:

- зміцнення зв'язків між найвіддаленішими куточками планети, небувале поширення по всій планеті ідей та інформації, технологій, культури, ціннісних орієнтацій, способу життя, поведінки;
- зростаюча інтенсивність взаємозв'язків у сфері торгівлі, фінансів, міграції населення в наслідок розвитку всеосяжних систем транспорту та комунікацій;

- виникнення спільних для світового співтовариства проблем, процес зростання загальнолюдських інтересів у всіх сферах людського буття, стертя граней між місцевими й всепланетарними подіями.

Початок глобалізації знаменували події після 1945 р.

- Друга світова війна стала глобальною війною, у яку тією чи іншою мірою були залучені всі континенти.

- У 1945 р. була створена ООН, а також могутні наддержавні фінансові установи — Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк.

- Науково-технічна революція стала впливовим суспільним явищем.

Другий період 1970 — 1990-ті рр., тривав на тлі розвалу радянського блоку, а згодом і самого СРСР, завершення «холодної війни». У цей період людство усвідомило наявність глобальних проблем і здійснило спроби їх вирішення. З початку XXI ст. розпочався третій період глобалізації:

- 11 вересня 2001 р., після атак на США, глобального характеру набула боротьба проти світового тероризму;

- у 2007 р. свідченням глобального характеру економіки стали спільні дії центробанків провідних держав та початок світової фінансової кризи.

Надалі теоретичні дослідження щодо ідеї пошуку раціонального суспільного розвитку активізувалися. Різні аспекти проблеми стають предметом наукових дискусій. Економісти, які фокусують увагу на сталості, мають, насамперед, на увазі добробут, прибуток, нагромадження капіталу (Далі, Пеззі ін.). Значна увага приділяється застосуванню техніки екологічної оцінки (Пірс, Маркандія, Барб'єр ін.). Дослідники-географи були зацікавлені в дослідженні того, які наслідки породжує сталий розвиток для планування використання земельних площ (Наесс, Оуенс, Рід ін.). Вклад у розвиток сталого розвитку зроблений такими зарубіжними вченими як Лейзеровіч А. А., Кейтс Р. В., Перріс Т. М., Хулс Дж. М.

Реакцією на заклопотаність вченими питаннями комплексного тривалого розвитку було створення у 70-80-х роках XX ст. міжнародних неурядових наукових організацій з вивчення глобальних процесів на Землі, таких як Міжнародна федерація інститутів перспективних досліджень (ІФІАС), Римський клуб (з його знаменитою доповіддю «Межі зростання»), Міжнародний інститут прикладного системного аналізу, а в СРСР — Всесоюзного інституту системних досліджень, проведення в 1972 році в Стокгольмі Конференції ООН з навколишнього середовища і створення Програми ООН з навколишнього середовища (UNEP). Відповідно до цього почали розвиватися екологічна політика і дипломатія, право навколишнього середовища, з'явилася нова інституційна складова — міністерства і відомства з навколишнього середовища.

Цивілізація — людська спільнота, яка впродовж певного періоду часу (процес зародження, розвиток, загибель чи перетворення цивілізації) має

стійкі особливі риси в соціально-політичній організації, економіці та культурі (науці, технологіях, мистецтві тощо), спільні духовні цінності та ідеали, ментальність (світогляд).

Наприклад, Єгипетській цивілізації властиві спорудження пірамід, муміфікація померлих, своєрідне ієрогліфічне письмо тощо. Інколи в одну цивілізацію об'єднують людей однакової віри (Християнська цивілізація, Буддистська та ін.).

Цивілізація — такий щабель розвитку людства, коли власні соціальні зв'язки починають домінувати над природними, і коли суспільство починає розвиватися і функціонувати на своєму власному ґрунті.

Поняття *цивілізація* (від лат. *civilis* — громадський, суспільний, державний, громадянський) введено у науковий словник французьким просвітником Оноре Габріелем Мірабо 1756 року. Під цим визначенням французькі просвітники мали на увазі суспільство, засноване на засадах розуму та справедливості.

Джерела інформації: 3, 6, 7, 8, 20, 22.

МОДУЛЬ 2

ПРИКЛАДНІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Лекція 5. Основи прогнозування та вирішення глобальних проблем людства (2 години)

План

1. Трансформації міжнародних екологічних та туристичних систем.
2. Об'єктивні передумови розвитку основних напрямів регіональних проблем людства.
3. Глобалізація та міжнародно-політична організація світу.

Стислий зміст теми:

Трансгуманізм (від лат. *trans* — крізь, через, за; лат. *humanitas* — людяність, лат. *humanus* — людяний, лат. *homo* — людина) — раціональний, заснований на осмисленні досягнень та перспектив науки, світогляд, який визнає можливість і бажаність фундаментальних змін у становищі людини за допомогою передових технологій з метою ліквідувати страждання, старіння

ісмерті, а також значно посилити фізичні, розумові і психологічні можливості людини.

Також **трансгуманізм** це міжнародний інтелектуальний та культурний рух в підтримку використання науки і технологій для вдосконалення людських розумових та фізичних можливостей. Рух розглядає аспекти людського існування як інвалідність, страждання, хвороби, старіння та недобровільна смерть необов'язковими та небажаними. Трансгуманісти покладаються на біотехнології та інші передові технології для розв'язання таких проблем. Також трансгуманізм на рівні із перевагами пов'язаний із низкою небезпек, які можна очікувати від майбутнього. Символом трансгуманізму є Н+ (також >Н). Трансгуманізм часто використовуються як синонім до «покращення людини». Хоча перше відоме вживання терміну датується ще епохою Відродження, сучасне значення є продуктом 1980-тих, коли футуристи в США почали організовувати те, що пізніше виросло в рух трансгуманістів. Трансгуманісти передбачають, що люди зможуть колись перетворити себе в істоти з настільки розширеними можливостями, що заслужать звання «постлюдини». Тому іноді трансгуманізм називають «*постгуманізмом*».

Головною метою трансгуманізму є нескінченне вдосконалення людини, засноване на новітніх відкриттях науково-технічного прогресу. Для досягнення цієї мети трансгуманізм пропонує:

- всіляко підтримувати технічний прогрес;
- вивчати досягнення науки і техніки, вчасно запобігати небезпеці і моральні проблеми, які можуть супроводжувати впровадження цих досягнень;
- розширювати свободу кожної окремо взятої людини, використовуючи науково-технічні досягнення;
- як можна більш віддалити, а в ідеалі — скасувати старіння і смерть людини, дати йому право самому вирішувати, коли вмирати і чи вмирати взагалі;
- протистояти вченням та організаціям, що мають цілі, протилежні ідеям трансгуманізму — енвайронменталізм у фанатичній формі (відмова від технічного розвитку, «повернення до природи»), релігійний фундаменталізм, традиціоналізм, та інші форми ідеологій антимодернізму і антипрогресивізму.

Трансгуманісти підтримують розробку нових технологій; особливо перспективними вони вважають нанотехнологію, біотехнологію, інформаційні технології^[9], розробки в галузі штучного інтелекту, завантаження свідомості в пам'ять комп'ютера і кріоніку. Багато трансгуманістів (зокрема відомий футуролог і винахідник Реймонд Курцвейл) вважають, що технічний прогрес, який безперервно прискорюється, вже до 2050 років дозволить створити постлюдину, здібності якої будуть принципово відрізнятися від здібностей сучасних людей.

Особливо в цьому допоможуть генна інженерія, молекулярна нанотехнологія, створення нейропротез і прямих інтерфейсів «комп'ютер-мозок». Також багато трансгуманістів вважають, що оскільки швидкість розвитку техніки збільшується експоненціально, то настане час, коли важливі відкриття будуть відбуватися практично відразу, в один і той же час (явище технологічної сингулярності).

Міжнародні міжурядові організації (англ. *International Intergovernmental Organization (IGO's)*), найчастіше асоціюються із терміном **Міжнародні організації** — об'єднання трьох або більше незалежних держав, їхніх урядів, інших міжурядових організацій, спрямоване на вирішення певних спільних питань чи організації проектів. Уряди діють від імені своєї держави і представляють її інтереси, дотримуючись поваги її суверенітету.

Міжнародні міжурядові організації часто називають міжнародними організаціями, хоча останніми можуть називатися також і міжнародні неурядові організації (INGOs), такі як міжнародні неприбуткові організації, чи мультинаціональні корпорації. Міжнародні міжурядові організації є важливим суб'єктом в публічному міжнародному праві, починають діяти після підписання певного взаємного договору, ратифікованого державами-учасниками.

Транснаціональна корпорація — це корпорація, що здійснює міжнародне виробництво на основі прямих іноземних інвестицій та має прямий контроль над своїми закордонними філіями. ТНК — це міжнародні компанії. Вони міжнародні за характером своєї діяльності, так як володіють або контролюють виробництво продукції (або послуг) поза межами країни базування, в різних країнах світу, розташовуючи там свої філії, що функціонують відповідно до глобальної стратегії материнської компанії. Таким чином, «міжнародний підхід» ТНК визначається тією роллю, яку займають зарубіжні операції у всіх аспектах економічного життя цих компаній.

Транснаціональна компанія (корпорація) або ж скорочено ТНК — компанія (корпорація), що володіє виробничими підрозділами в декількох країнах.

За визначенням Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), транснаціональні корпорації (ТНК) — це «підприємства, що складаються з материнського підприємства та його закордонних філіалів», при цьому ТНК можуть як набувати статусу корпорації, так і не мати цього статусу. ТНК створює систему міжнародного виробництва, розподілену між кількома країнами, але контрольовану з одного центру — материнської компанії. **Країна базування** — це країна, у якій знаходиться штаб-квартира материнської компанії ТНК. Наприклад, штаб-квартира корпорації «*Nestlé*» розміщується у швейцарському місті Вевей, отже її країною базування є Швейцарія. Країною базування корпорації «*Toyota*» є

Японія, а корпорації *Philips* — Нідерланди. **Приймаючі країни** — це іноземні країни, в яких ТНК розміщує власні дочірні підприємства або філіали на основі здійснення прямих іноземних інвестицій.

Джерела інформації: 10, 13, 16, 21, 24.

Лекція 6. Значення міжнародної інтеграції в реалізації глобальної стратегії сталого розвитку (2 години)

План

1. Соціально-економічна і політична сутність інтеграції, її причини та рушійна сила.
2. Форми інтеграційних об'єднань та етапи розвитку регіоналізації світу.
3. Сучасні регіональні економічні об'єднання та перспективи створення єдиного гео економічного простору.

Стислий зміст теми:

Інтеграція (від лат. *integrum* — ціле, лат. *integratio* — відновлення):

1. поєднання, взаємопроникнення. Це процес об'єднання будь-яких елементів (частин) в одне ціле. Процес взаємозближення й утворення взаємозв'язків;
2. згуртування, об'єднання політичних, економічних, державних і громадських структур в рамках регіону, країни, світу.
3. інтеграція економічна — процес інтернаціоналізації господарського життя, зближення, об'єднання економік ряду країн.
4. інтеграція соціальна — наявність упорядкованих відносин між індивідами, групами, організаціями, державами.
5. інтеграція культурна — асиміляція різнорідних елементів культури в єдину культуру.

Оптимальні шляхи вирішення світових глобальних проблем

Вирішення головних питань, що передують в світі глобальних інтересів. В першу чергу, позбавитись "кореня" проблеми, а вже потім вирішувати наслідки. В ідеальному варіанті, глобалізація має принести позитивні результати для всього людства, але тільки в тому випадку якщо швидко і надійно вирішити проблему "мінусів", таких як Макдольнізація. Основна проблема стоїть в тому, що усунення недоліків потрібно вирішувати зараз. Але це не знаходить чинного місця в списку проблем, яке вирішує людство. Велика увага приділяється питанню "миру", "голоду" африканських

народів, "глобального потепління" і т.д. Несумнінно, це є великі проблеми які потребують негайного рішення. Але в цей же час, ми повинні, ще в зародку вирішити проблему мінусів глобалізації. Людство намагається прибрати вже результат, в той час як повинно усунути саму проблему.

Глобальне суспільство (англ. *global society*) — суспільство, яке охоплює усю земну кулю (від англ. *globe* — земна куля, *global* — світовий, той, що стосується земної кулі) і громадянами якого є всі жителі планети Земля. Поняття набуло поширення в другій половині ХХ ст., коли виникла потреба у дослідженні глобальних суспільних процесів, які впливають на розвиток людства в цілому.

Суспільства окремих країн світу на противагу до глобального суспільства називаються локальними суспільствами.

Слід звернути увагу, що основою для розвитку поняття глобального суспільства є ідеї єдиногобожжя (християнство, іслам та іудаїзм), а також європейської та китайської безбожної матеріалістичної філософії (Геракліт, Платон, Аристотель, Конфуцій), зокрема ідеї рівності і єдності всіх людей перед богом, ідеї космополії, граду земного і граду Божого, ідея Піднебесної тощо.

Джерела інформації: 5, 7, 12, 17, 18, 24.

Лекція 7. Науково-практична реалізація глобальної стратегії сталого розвитку (4 години)

План

1. 1.Об'єктивні передумови, економічні та політичні цілі глобальної стратегії сталого розвитку.
2. Розвиток механізму регулювання інтеграційних процесів.
3. Інтеграційна стратегія співробітництва і реалізація концепції сталого розвитку.

Стислий зміст теми:

«Цілі сталого розвитку» («ЦСР») — цільові показники майбутнього міжнародного розвитку, що були ухвалені Організацією Об'єднаних Націй (відомі також як Глобальні цілі сталого розвитку). Вони замінили Цілі розвитку тисячоліття, строк яких закінчився в кінці 2015 року. ЦСР ухвалені на період від 2015 до 2030 року і нараховують 17 глобальних цілей, в рамках яких 169 конкретних цільових показників.

До екологічних проблем належать такі зміни стану довкілля, які можуть погіршити (прямо або опосередковано) умови життєдіяльності людини.

Екологічні проблеми нині поширені практично повсюдно. Це означає, що вони створюють загрозу життєдіяльності не окремим групам людей, а людству загалом, не окремим регіонам чи країнам, а всій планеті.

Екологічні проблеми можуть бути спровоковані стихійними лихами. Так, наприклад, катастрофічні повені часто спричинюють знищення сільськогосподарських угідь, забруднення поверхневих вод і спалах інфекційних захворювань. Аналогічні наслідки можуть спричинювати й землетруси або виверження вулканів тощо.

Водночас екологічна проблема часто є наслідком впливу на природу людства. Упродовж усієї своєї історії людство череа господарську діяльність поступово посилювало тиск на природу, усе більше порушуючи в ній екологічну рівновагу. Наслідком цього є забруднення довкілля і своєрідна "відповідь" на порушення людиною природних зв'язків виснаження ресурсів, видозміни окремих природних компонентів і загалом природних комплексів.

Сучасні принципи організації суспільства та його економічної бази є згубними для довкілля. Практично будь-яка галузь людської діяльності небезпечна для природи. Найбільший внесок у створення екологічної проблеми роблять сільське господарство, чорна й кольорова металургія, хімічна промисловість, транспорт і енергетика, особливо атомна.

Ці та інші галузі світової економіки постійно насичують землю, воду й повітря інертними і хімічно активними елементами, радіонуклідами тощо. Зростає шумове та електромагнітне забруднення. При цьому порушуються природні процеси в біосфері. Наслідком такого "захворювання" та отруєння біосфери може бути її повна деградація і загибель. А з нею загине і цивілізація.

Джерела інформації: 10, 12, 13, 18, 24, 25.

Лекція 8: Україна в умовах реалізації глобальної стратегії сталого розвитку (2 години)

План

1. Економічне співробітництво «Схід-Захід» та проблеми торговельно-економічної політики.
2. Особливості економічних відносин «Північ-Південь» та боротьба молодих держав за Новий міжнародний економічний порядок.
3. Фактори та можливості реалізації глобальної стратегії сталого розвитку.

Стислий зміст теми:

Україна: від Цілей розвитку тисячоліття до Цілей сталого розвитку.
В Україні суспільство готове брати участь у розробленні

довгострокового стратегічного документу, який визначив би нові Цілі сталого розвитку. За останні п'ятнадцять років доповіді щодо Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ) слугували єдиним стратегічним документом, який надавав можливість громадськості контролювати дії влади, використовуючи моніторинг 33-х ключових показників. Цілі сталого розвитку мають продовжити цю традицію та використовувати імпульс ЦРТ і напрацьовану інституційну базу. Цілі сталого розвитку в Україні становитимуть нову систему взаємоузгоджених управлінських заходів за економічним, соціальним та екологічним (природоохоронним) вимірами, спрямовану на формування суспільних відносин на засадах довіри, солідарності, рівності поколінь, безпечного навколишнього середовища. Основою сталого розвитку є невід'ємні права людини на життя та повноцінний розвиток. Нові цілі мають забезпечити інтеграцію зусиль щодо економічного зростання, прагнення до соціальної справедливості і раціонального природокористування, що потребує глибоких соціально-економічних перетворень в Україні та нових підходів до можливостей глобального партнерства.

В Україні у процесі визначення Цілей сталого розвитку, відповідних завдань та показників на довгострокову перспективу необхідно враховувати глобальні орієнтири розвитку, принципи сталого розвитку та суспільну думку щодо бачення майбутнього розвитку. Світовий досвід свідчить, що суспільний прогрес значною мірою залежить від підтримання балансу між цілями підтримки економічного зростання, конкурентоспроможності бізнесу, забезпечення екологічної безпеки та зменшення соціальної нерівності. Для досягнення довгострокових цілей необхідно послідовно виконувати визначені коротко- та середньострокові завдання. Передумовами досягнення всіх без винятку цілей розвитку є якісне управління, викорінення корупції, суспільна підтримка. Відповідно належне управління, чесна та прозора влада, участь населення у прийнятті рішень та контролюванні їх виконання мають враховуватись при формулюванні стратегічних цілей.

Джерела інформації: 5,14, 15, 16, 20, 22.

Перелік інформаційних джерел

Основні:

1. Аналіз сталого розвитку – глобальний і регіональний контексти. Ч. 1. Глобальний аналіз якості та безпеки життя людей : [монографія] / [наук. керівник М. З. Згуровський] ; Міжнар. рада з науки (ICSU) [та ін.]. – К. : НТУУ «КПІ», 2010. – 252 с.
2. Асаул А.Н. Глобализация и регионализация мира / А.Н. Асаул, М.А. Джаман, Н.И. Пасяда, П.В. Шуканов; под. ред. д-ра экон. наук, профессора А.Н. Асаула. – СПб.: СПбГАСУ, 2010. – 104 с.
3. Глобалистика : энциклопедия / [гл. ред. И. И. Мазур, А.Н. Чумаков] ; Центр научных и прикладных программ «ДИАЛОГ». – М. : ОАО Издательство «Радуга», 2003. – 1328 с.
4. Глобальні цілі сталого розвитку 2030 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.un.org.ua/images/documents/3615/цілі_web\(2\).pdf](http://www.un.org.ua/images/documents/3615/цілі_web(2).pdf)
5. Дрейер О. К. Глобальная проблематика и Римский клуб : [лекция] / О. К. Дрейер, Б. В. Лось, В. А. Лось. – М. : Издательство УРАО, 1997. – 36 с.
6. Дрейер О. К. Экология и устойчивое развитие / О. К. Дрейер, В. А. Лось. – М. : Издательство УРАО, 1997. – 224 с.
7. Економічна і соціальна географія світу: Атлас. – К.: ЗАТ «Інститут передових технологій», 2015. – 48 с.
8. Защита окружающей среды Европы. Четвертая оценка [Электронный ресурс] / Европейское агентство по окружающей среде. – Denmark: Copenhagen, 2007. – 500 с. – Режим доступа: <http://eea.europa.eu>
9. Інноваційно-інвестиційна і технологічна безпека трансформації регіональних економічних систем : [монографія] / За наук. ред. акад. НААН України М. А. Хвесика – К.: Наукова думка, 2013. – 488 с.
10. Лукашевич В. М. Глобалістика: Навч. посібн. для студ. вищих навч. закл. – 2-ге вид., доп. та випр. – Львів: „Новий Світ- 2000”, 2005. – 440 с.
11. Мантатов В. В. Конференция ООН «Рио +20»: новая парадигма глобального устойчивого развития [Электронный ресурс] / В. В. Мантатов. – Режим доступа : http://www.dialog21.ru/simposium/congr2012/RIO_20.htm
12. Наукові основи національної стратегії сталого розвитку України [Електронний ресурс] / [за наук. ред. акад. НААН України, д.е.н., проф. М.А. Хвесика]; Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2013. – 40 с. – Режим доступу : http://ecos.kiev.ua/share/upload/reports/Naukovi_osnovy_stalogo_rozvytku_2013_1.pdf. – Назва з екрана.
13. Національна парадигма сталого розвитку України [Електронний ресурс] / за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. – К. : Державна установа «Інститут економіки

природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. – 72 с. – Режим доступу : http://ecos.kiev.ua/share/upload/Dopovid_nacionalna_paradygma_stalogo_rozvytku.pdf– Назва з екрана.

14. Сталий розвиток: світоглядна ідеологія майбутнього: [монографія] / [Хвесик М. А., Бистряков І. К., Левковська Л.В., Пилипів В. В.]; за ред. акад. НААН України М. А.Хвесика. – К. : Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку», 2012. – 465 с.

15. Шуканов П.В. Геоелекономічні основи міжнародного туризму : методичні рекомендації з освоєння теми дисципліни «Основи геоелекономіки та проблеми глобалізації» [для студентів напрямів підготовки: 6.030504 «Економіка підприємства»; 6.140103 «Туризм»] / П.В. Шуканов. – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2012. – 15 с.

16. Шуканов П.В. Глобальний цивілізаційний простір: науково-методологічні засади суспільно-географічного дослідження : [монографія] / П. В. Шуканов ; за наук. ред. проф. К.А. Немця. – Полтава : ПУЕТ, 2013. – 287 с.

17. Шуканов П.В. Світовий порядок та умови формування нової фінансово-елекономічної архітектури світу // Національна економіка в умовах формування нової фінансово-елекономічної архітектури світу: [монографія] / за заг. ред. О.В. Чернявської. – Полтава : ПУЕТ, 2014. – С. 24 – 37.

Додаткові:

18. Геоелекономічні сценарії розвитку і Україна : [монографія] / [Згуровський М. В., Пахомов Ю. М., Філіпенко А. С. та ін.]. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 328 с.

19. Декларация тысячелетия Организации Объединённых Наций [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/summitdecl.shtml

20. Дністрянський М.С. Політична географія та геополітика України: Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010 – 344 с.

21. Реймерс Н. Ф. Экология (теория, законы, правила, принципы и гипотезы) / Н. Ф. Реймерс. – М. : Журнал «Россия Молодая», 1994. – 367 с.

22. Маруняк Є.О. Глобалізація та її вплив на розвиток регіонів України / Наук. ред. Руденко Л.Г. – К. : Реферат, 2007. – 224 с.

23. Смаль І.В. Туристичні ресурси світу / І. Смаль. – Ніжин: Видавництво Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2010. – 336 с. – Режим доступу: http://tourlib.net/books_ukr/smal.htm

24. Форрестер Д. Мирова динаміка / Джей Форрестер ; пер. с англ. А. Ворощук, С. Пегов ; под. ред. Д. Гвишиани, Н. Моїсеева. – М. : ООО Издательство АСТ; СПб. : Terra Fantastica, 2003. – 379 с.

25. Sustainable Development Solutions Network (SDSN) [Electronic resource]. – Mode of access: <http://unsdsn.org/> – Titla from display.